

dování takových odborů, jež by byly schopny provádět skutečně velkorysou dělnickou a zároveň i národní politiku, jak to vyžaduje dnešní historická doba, přičiníme se do značné míry o dosažení toho, co bylo řečeno úvodem k této stati. Pracujme tedy o to!

Ceskoslovenské listy, 28. 10. 1944, čís. 19—20.

[92]

1944, (1.) listopad. Londýn. — Poznámky presidenta Beneše k usnesení Slovenské národní rady o poměru domácího a zahraničního odboje, připravené jako návrh odpovědi delegaci SNR.¹

¹ Dne 15. října 1944 předala delegace Slovenské národní rady ve složení J. Ursíny, L. Novomeský a pplk. J. Vesel presidentu Benešovi usnesení Slovenské národní rady z 29. září 1944. K tomuto usnesení podala pak delegace vysvětlení. Dr. Beneš odpověděl delegaci výkladem ke všem otázkám v usnesení a k řadě dalších problémů. Současně slíbil, že svou odpověď předá delegaci písemně. Svoji odpověď dal nejdříve delegaci k nahlédnutí a požádal o písemné připomínky. Ty mu byly předloženy 2. listopadu (viz dokument čís. 93). Na základě této výměny názorů dr. Beneš formuloval svoji definitivní odpověď, kterou předal delegaci 6. listopadu 1944 (viz AÚD KSC Praha, f. 38, inv. j. 14, str. 175—189). Odpověď je datována 5. 11. 1944.

V některých bodech této odpovědi došlo k určitým úpravám oproti původní odpovědi z 1. listopadu. Uvádíme pouze nejzávažnější změny.

V I. části, v bodě 3 a) doplnil dr. Beneš původní formulaci takto: „... Konstatuji rovněž — aby nevzniklo nedorozumění — že uznávání presidenta a vlády zahraniční neznamena, že činitelé domácí už tím samým se vzdávají svých stanovisk nebo názorů v jednotlivých konkrétních otázkách politických, které teprve doma mají býti s konečnou platností řešeny.“

Další upřesnění své formulace provedl dr. Beneš v bodě 5. V odpovědi z 5. listopadu se uvádí: „a) Instituce vládního delegáta pro osvobozené území byla vytvořena mezinárodní smlouvou s Ruskem. Delegát měl přebírat především z rukou Rudé armády naše osvobozené území, aby se před celým světem ukázalo, že území republiky náleží Československé republice, že je za takové v plné míře mezinárodně uznáváno a že je Sovětský svaz naší vládě, obsadí-li je Rudá armáda, předá v první možné chvíli. Bylo by třeba tudíž smlouvu tu změnit, kdyby měla býti přizpůsobována novým poměrům. Nebylo by to ani snadné, ani by to nebylo bez mezinárodních komplikací. Dohoda se Sovětským svazem byla učiněna už v květnu 1944, to jest dávno před událostmi ze září a října 1944 a před Slovenským povstáním. Vzorem byla smlouva mezi Anglií a Amerikou na jedné a Belgií, Holandskem a Norskem na druhé straně. Také Sovětské Rusko s tím plně souhlasilo, přejíc si dáti evropskému západu doklad, že nechce naše území držet obsazeno. Jak bude prováděna správa osvobozeného území je však otázka naše vnitřní, vedle této velmi důležité, ryze mezinárodní stránky věci. Ustanovení delegáta pro osvobozené území nemělo tudíž žádného úmyslu domácí odboj znehodnocovat, protože ani v květnu 1944, když smlouva byla podepsána, a ani později, když náš delegát, ministr Němec, z Londýna — na insistování Moskvy — odešel do Moskvy, aby podle smlouvy vládu zastupoval a dle smlouvy jednal, povstání na Slovensku nebylo. — b) Ale ani s hlediska vnitřního není a nebylo úmyslu se strany vlády postupovat proti zásadám demokracie. O tom svědčí i to, že delegát vlády republiky, ministr Němec, měl instrukce hned provádět celou správu s národními výbory (t. j. i s Ústředním národním výborem slovenským) a s místním obyvatelstvem a že vláda připravila pro celkový postup v době přechodné v celém státě návrh dekretů, které předvídají státní a zemskou a veřejnou správu vůbec velmi lidovou a demokratickou...“

Další poznámky ad c) a d) jsou s menšími stylistickými odchylkami totožné s odpovědí z 1. listopadu. Bod d) byl pak doplněn touto pasáží: „... Bude stejně v zájmu věci, aby předávání tohoto slovenského území od Rudé armády se dělo jako dosud dle mezinárodní dohody, se Sovětským svazem uzavřené, do rukou vlády republiky (t. j. přes ministra Němce, jako člena vlády k tomu zvlášť pověřeného) a aby pak bylo dále dáno do správy SNR, neboť je nutno, aby území slovenské bylo spravováno jednotně. Mezi tím došlo už dne 16. října k dohodě mezi ministrem Němcem, jako vládním delegátem, a SNR o vzájemné spolupráci, kterou vláda na návrh ministra Němce schválila. Je jí řešena také otázka o jednotném vedení správy Slovenska. V tom smyslu bude pak třeba změnit nebo interpretovat dekret o vládním delegátu pro osvobozené území. V každém případě je mezi námi i v této otázce dohoda.“

II. část své odpovědi uvozuje dr. Beneš tímto rozbohem: „... Při vzájemné diskusi s delegáty SNR jsme se dotkli otázek příští politické struktury republiky Československé a otázky etnické jednoty československé. Konstatovali jsme, že otázka politické struktury státu bude řešena teprve doma, a to právoplatnými a příslušnými k tomu činiteli. Prohlásil jsem však, že je přirozeno a nutno, abych i v těchto věcech měl své názory jasné, že jsem si je několikrát již po bedlivých úvahách formuloval, že jsou to však má stanoviska osobní. Ježto jsou

I. Poznámky k usnesení Slovenské národní rady ze dne 29. září 1944.²

1. V článku IV. „Usnesení“ se říká: Přijali jsme zásadu štátoprávnej continuity republiky. Plyne z toho pro SNR:

- a) Republika československá existuje právně a politicky.
- b) Existuje právně a politicky a je uznáván prezident republiky.
- c) Je uznávána vláda ČSR.

2. Dle deklarace SNR z 1. září 1944³ a dle usnesení ze dne 29. září (čl. III.) je SNR:

„pro ČSR jako samostatný a společný stát tří národů: Čechů, Slováků a Podkarp. Ukrajinců, jehož definitivní ústavní úpravu uskuteční legitimní zástupci lidu.“

3. Dle usnesení SNR ze dne 29. září 1944 SNR je vrcholným orgánem domácího odboje. Vedení zahraničního odboje za hranicemi náleží naproti tomu prezidentu, vládě, Státní radě.

K tomuto bodu mám tyto poznámky:

a) Vláda a prezident mají být uznáváni bez rezerv, nemá-li se jednak vytvořit situace jako v Polsku nebo v Jugoslavii, jednak otrástiti autoritou vlády, která mezinárodně reprezentuje stát a uzavřela jeho jménem řadu důležitých úmluv (na př. se Sovětským svazem).

Naproti tomu naši doma a naši na Slovensku právem se dožadují jasného prohlášení, že naše zahraniční vláda končí svou funkci za hranicemi, že byla vytvořena za hranicemi za zvláštních poměrů a pro zvláštní zahraniční poměry a že tudíž ve chvíli, kdy buď Německo padne, nebo ve chvíli, kdy bude na osvobozené půdě vlasti záhodno a možno utvořit domácí vládu, vláda fungující dnes v Londýně podá okamžitě demisi.

Konstatuji, že takto se na situaci dívá i prezident i všichni členové vlády a že tento postup bude přesně zachován.

b) Není dvou odbojů, je jen jediný odboj. Z rozdělování odboje na domácí a zahraniční by vznikalo nebezpečí, že by vláda za hranicemi nebrala zodpovědnost za to, co se dělá doma a necítila by se ničím vázána; a stejně by tomu bylo i naopak. Z toho by vznikalo automaticky nebezpečí, že buď hned, ale hlavně později vzniknou spory.

to moje hlediska osobní, nikoho k žádným dalším důsledkům nezavazují. Dávaje je pro členy delegace na papír, formuloval jsem je takto: ...“

Současně v II. části v bodu IV. je vsunut návrh řešení správy oblastí, osídlených německou a maďarskou menšinou: „... Dokud právoplatně zvolený celostátní sněm nerozhodne, jak bude řešena otázka německé a maďarské menšiny — pokud by v republice zůstaly — bude správa německých a maďarských krajů vedena vládními komisemi a delegáty ...“

V III. části, ve které dr. Beneš předkládá své osobní názory na otázku českého a slovenského národa, bod 1. končí následovně: „... Po mém soudu tyto dvě části k sobě patří v celém svém politickém, hospodářském a kulturním životě a mají se navzájem v plné rovnosti a rovnocennosti doplňovat a respektovat. Jestliže je správně a nutno si uvědomovat, jaké jsou mezi námi různosti (na př. jazyk), pak je správně a nutno stejným právem a stejnou mírou si uvědomovat, co nám oběma bylo a je společného. Já to objektivně činím. Já prostě jedním slovem, cítím a žiji československy, vidím v tom další a vyšší stupeň vývoje *pro sebe* jako hotový ...“

Dále v III. části je vsunut nový bod 3., který zní: „... Stejně jsem *vždy* odmítal a odmítám dívat se na poměr Čechů a Slováků jako na jednoho národně hotového a druhého národně nehotového, jednoho, který je vyšší a silnější (i početně) a proto by snad měl mít právo druhého kulturně pohlit a politicky ovládat, nebo — jak se prostě říká — čechisovat. Opakuji: obě ty národní kolektivity jsou mi mezi sebou rovné, rovnoprávné a rovnocenné a mají, po mém soudu, vytvářet v plném vzájemném respektu vyšší politickou, hospodářskou a kulturní jednotku, volně, svobodně a bez uměle vytvořeného a násilného tlaku.

Opakuji, že není dvou národních kolektivit, které by si byly ve všech směrech tak blízky, jako Češi a Slováci. Proto spor o to, zdali jsme jeden či dva národy, není sporem, zdali někdo „uznává“ Slováky a Čechy jako zvláštní národy, nýbrž vychází prostě z daných, *existujících* faktů a nedá se odstranit nějakým „uznáním“. Dá se eliminovat z politického života státu jen konstatováním daných faktů, respektováním rovnocennosti a rovnoprávnosti obou a svobodným, nevynucovaným, spontánním vytvářením vyšší kolektivní jednoty jako vyššího stupně národního vývoje jich obou.“

O výsledku jednání delegace SNR s prezidentem a vládou vydalo čs. min. zahraničních věcí obsáhlou cirkulární depeši, srv. Zd. Fierlinger, Ve službách ČSR II, str. 410—418. (Viz též pozn. čís. 1 k dokumentu čís. 84.)

² Dokument čís. 71.

³ Viz pozn. čís. 2 k dokumentu čís. 47.

Ostatně v deklaraci SNR ze dne 1. září 1944 bylo jasně řečeno, že „náš domácí odboj tak, ako bol dosiaľ vedený v úplnej shode s československým zahraničným odbojem, chce i naďalej v jednote a spolupráci priviesť náš boj k víťazstvu“.

c) Za to však od londýnské vlády má být z domova žádáno pochopení, že se doma věci musí dělat dle okamžitých poměrů, často bez předběžné dohody s vládou za hranicemi a tak, jak to vidí většina doma.

Chápeme plně tuto nutnost dělby práce doma a za hranicemi a budeme dle toho postupovat.

4. V čl. IV. se říká, že ústava jako celek toho času nemůže být podkladem vnitropolitické úpravy ČSR. Tato formule by měla znít jinak, poněvadž není přesná a vyvolala by nedorozumění.

a) Bylo by krajně nebezpečné pro pořádek, právní řád a konečnou dohodu nás všech, zejména *pro dobu přechodnou*, říci, že ústava už neplatí nebo že není podkladem právního řádu v republice. Důsledkem by prostě byl naprostý chaos.

b) V ústavě je největší část článků takových, že zůstanou i po válce nedotčeny.

c) Naproti tomu jsme zajedno v tom, že i doma, i za hranicemi se ústava už měnila a měnit musila — jsme v revoluci — a že stará naše ústava v žádném případě tak, jak byla, zůstat nemůže a musí být změněna.

d) Správná formule by měla tudíž znít takto: 1. Ústava zůstává pro nás jako základ a vodítko v platnosti až do své právoplatné změny. 2. Řada článků ústavy byla už *via facti* změněna, bude ještě změněna dle další potřeby během příštích měsíců a nebudeme se tudíž k jejich starému uplatňování vracet. 3. Definitivní ústavně-právní uspořádání ČSR uskuteční legitimní zástupcové lidu.

5. Usnesení z 29. září 1944 se vyslovuje o vládním delegátu, jehož ustanovení se prý přičí principu demokracie a úplně znehodnocuje domácí odboj.

Nesouhlasím s tímto stanoviskem z těchto důvodů:

a) Vládní delegát byl dohodnut mezinárodní smlouvou s Ruskem,⁴ aby se před celým světem ukázalo, že území republiky náleží nám a že je Sovětský svaz naší vládě předá v první možné chvíli. Bylo by třeba tudíž smlouvu tu změnit, kdyby měla být přizpůsobována novým poměrům. Nebylo by to ani snadné, ani by to nebylo bez mezinárodních komplikací. Dohoda se Sovětským svazem byla učiněna už v květnu r. 1944, t. j. dávno před dnešními událostmi a před Slovenským povstáním. Vzorem byla smlouva mezi Anglií a Amerikou na jedné a Belgií, Holandskem a Norskem na druhé straně. Rusko také o to usilovalo, aby dalo západu doklad, že nechce naše území držet obsazeno. Nikdo neměl tudíž žádný úmysl domácí odboj znehodnocovat, protože ani v květnu 1944, kdy smlouva byla podepsána, a ani později, když náš delegát ministr Němec z Londýna — na insistování Moskvy⁵ — odešel do Ruska, povstání na Slovensku nebylo.

b) Není a nebylo to proti demokracii také proto, že ministr Němec měl instrukce hned provádět celou správu s Národními výbory a s místním obyvatelstvem.

c) Delegát pro osvobozené území byl určen — pro případ, že vláda nebude na území republiky ještě ustavena — také pro území české (na př. východní Moravy nebo Ostravska) a zejména pro Podkarpatskou Rus. Na obou místech v každém případě — dokud vláda na území republiky nebude — úřadovat musí.

d) Je však naproti tomu pravda, že věci se vyvinuly jinak a že zejména došlo k slovenskému povstání, jímž se mnoho změnilo. Bude tudíž v zájmu věci, aby správu Slovenska vedla SNR. Třeba očekávat, že Rudá armáda se přes Slovensko a Maďarsko přežene a že další slovenské území obsadí. Bude v zájmu věci, aby přebírání slovenského území od Rudé armády se dělo dle mezinárodní dohody se Sovětským svazem uzavřené (t. j. přes ministra Němce jako člena vlády k tomu zvlášť pověřeného) a aby pak bylo dále dáno do správy SNR, anebo

⁴ Slo o čs.-sovětskou dohodu z 8. 5. 1944, viz dokument čís. 21.

⁵ Na insistování Moskvy — na naléhání Moskvy.

aby byl určen vládou činitel, který převezme funkci ministra Němce při přebírání slovenského území z rukou Rudé armády.

6. V usnesení ze dne 29. září se říká:

Pokládáme za samozřejmou a bezpodmínečně potřebnou co nejužší spolupráci představitelů domácího a zahraničního odboje (čl. V.) — Plně souhlasím.

Chápu tuto spolupráci tak, že zde vyznačený poměr mezi vládou a SNR bude loyálně do-
držován tak dlouho, dokud bude nezbytně nutno zachovávat dnešní stav věcí, s cílem při-
pravovat další vývoj tak, aby Slovensko přecházelo krok za krokem jako jedna ze čtyř zemí
republiky do celé jednotné struktury státu a aby se co nejrychleji připravil stav, v němž by
na jedné straně plně fungovala samospráva Slovenska, jak si ji všichni přejeme mítí vybu-
dovánu, a na druhé straně vláda s celou ostatní státní strukturou.⁶

II. Politická struktura republiky Československé jak já ji vidím.

I. Centrální sněm,
president republiky
vláda

Tři hlavní centrální
instituce s kompetencí,
která bude nově upravena.

II. Republika bude složena ze čtyř zemí: Čechy, Morava, Slovensko, Podkarpatská Ukrajina.

a) Každá země bude mít: 1. zemský sněm, 2. zemskou exekutivu.

b) Každá země bude rozdělena na okresy s okresním zastupitelstvem a s okresní exeku-
tivou

c) a na obce s obecním zastupitelstvem a s obecní exekutivou.

III. V nové úpravě správy státu bude podstatné to, že bude všeobecná decentralisace se
shora dolů:

a) Z ústředního parlamentu provede se decentralisace zákonodárné pravomoci do zem-
ských sněmů, dále do okresních a pak i obecních zastupitelstev.

b) Z dosavadní pravomoci vlády bude v revidované ústavě převedená nová část kompe-
tence nejprve do zemských exekutiv a ze zemských exekutiv do exekutiv okresních a obec-
ních.

IV. Já sám si představuji, že tato budoucí úprava kompetence se uskuteční tak, že se na-
vzájem nejprve dohodneme, jaký bude třeba dáti stupeň kompetence zákonodárné Sloven-
sku, a dle toho pak upravíme kompetenci Čech, Moravy a Podkarpatské Ukrajiny.

V. Náš systém státní správy nebude ani dualism, ani federalism.

III. Moje osobní stanovisko k problému jednotného národa.

1. Nikdy jsem nikomu netajil a netajím ani dnes, že já hájím stanovisko jednotného náro-
da československého. Češi a Slováci jsou mi dvě rovnocenné, rovnoprávné a stejně plně vy-
spělé části jednoho a téhož národa. Jeden mluví češtinou, druhý slovenštinou, oba jazyky jsou
rovnoprávné a rovnocenné a musí býti stejně a rovně respektovány. Některé národní znaky
a vlastnosti jsou nám totožné, jiné poněkud odchylné. Ale obě tyto části národa mají tolik
kulturních a ideových hodnot společných, že není druhého národa anebo není druhých dvou
národů, které by měly situaci obdobnou. Já prostě, jedním slovem, cítím a žiji československy,
vidím v tom další a vyšší stupeň kulturního našeho vývoje a přijímám tento vyšší stupeň vý-
voje pro sebe jako hotový.

2. Pokládal bych však za nepřipustnost toto stanovisko komukoli vnucovat. Jestli je na

⁶ Porovnáváme-li text celé I. části Benešových poznámek s textem radiogramu čs. vlády z 24. 9. 1944 (viz dokument č. 68), je jasné, jak velkou revizi svých představ a plánů musela reprezentace české buržoazie v emigraci v daný moment provést pod dojmem skutečností, již nastolilo Slovenské národní povstání. O Benešově postoji, vyjádřeném v Poznámkách, vcelku platilo to, co jsme konstatovali o usnesení vlády z 23. října 1944 (pozn. č. 1 k dokumentu č. 90). O tom, že se benešovská buržoazie nevzdala svých plánů na „integraci“ Slovenska ve smyslu čechoslovakistických koncepcí a že své „závazky“ z podzimu 1944 považovala jen za nevyhnutelný, vynucený a taktický ústupek, svědčí průběh jednání o slovenské otázce při moskevských pora-
dách v březnu 1945 (srv. dokumenty č. 133 a 134).

Slovensku velická část nebo většina obyvatelstva, která se cítí výlučně Slováci, jestli tato většina nazývá toto obyvatelstvo slovenským národem, je prostě nutno tento fakt konstatovat; nemá smyslu vést spor o nějakou terminologii národa slovenského a československého. Respektuji prostě fakta a žádám, aby v těchto věcech byla v republice plná tolerance.⁷ Já tuto toleranci bezpodmínečně zachovávám a budu ji respektovat i nadále.

Odmítám zejména, že by se snad mělo nařizovat, vnučovat nebo zákonně předpisovat, že existuje národ československý. Úsnést, odhlasovat nebo nařídít, že je buď národ český a národ slovenský nebo národ československý je prostě absurdní. Hájím prostě stanovisko naprosté, loyální a poctivé tolerance a vzájemného respektu: u nás má být plně a poctivě respektován Slovák (jako národ), Čech (jako národ) a Čechoslovák (jako národ). Nemá být sporů, netolerance a rekriminací.

3. Bude-li přijato toto stanovisko a zásada tolerance se stane všeobecným majetkem naší politické a kulturní veřejnosti, bude to už pro budoucnost navždycky zásadním, důsledným a plným uznáním rovnocennosti, rovnoprávnosti a vzájemného respektu pojmu: český, slovenský, československý.

V Anglii se říká: English nation, Scottish nation, Welsh nation, ale se stejnou oprávněností a plnou tolerancí: British nation. Je to prostě výraz vyššího stupně vývoje. Proč bychom si také my neměli osvojit stejnou toleranci, tento vyšší stupeň společenského vývoje pochopit a uznat a dovést se mu přizpůsobiti?

Proč tudíž tyto věci dělat vůbec spornými?

AÚD KSC Praha. Fond 38, inv. j. 69, str. 27—35. Opis.

[93]

1944, 2. listopad. Londýn. — *Odpověď delegace Slovenské národní rady prezidentu dr. E. Benešovi na jeho stanovisko k usnesení SNR o poměru domácího a zahraničního odboje. Delegace SNR se staví za obnovu demokratické Československé republiky a zdůrazňuje, že musí být zajištěna plná rovnoprávnost slovenského národa.*

Pán prezident,

podávajúc svoje pripomienky k stanovisku,¹ ktoré ste ráčil zaujať k usneseniu Slovenskej národnej rady zo dňa 29. septembra 1944, považujeme za potrebné úvodom uviesť pre riešenie vzájomného vzťahu Čechov a Slovákov niektoré zvlášť dôležité okolnosti.

Nikdy ešte v dejinách slovenského národa sa nestalo, že by sa Slováci s takovou spontánnou jednomyseľnosťou postavili sa do boja, ako sa to stalo 29. augusta 1944. Postavili sa do boja vo vedomí, že zvôkol-vôkol sú obkľúčení nemeckou, ba i maďarskou presilou, a že ani počtom, ani vyzbrojením, menovite ak boj trvá dlhšiu dobu, nebudú vstave čeliť náporu proti nim vedenému. Neváhali však ani na chvíľu urobiť tak, lebo boli si toho vedomí, že ak to neurobia v tých chvíľach, nikdy viac tak urobiť nebudú môcť, pretože odzbrojený podľahnú nemeckej brutalite. Išli do tohoto boja s najväčším odhodlaním za obnovenie demokratickej Československej republiky, a to všetci, i tí, ktorým t. zv. slovenský štát doniesol určité výhody či už rázu osobného alebo hospodárskeho. Dokázali tak, že cit spolupatričnosti s bratským ná-

⁷ K otázce Benešova tolerančního principu srv. pozn. 5 k dokumentu čís. 3.

¹ Dokument čís. 92.